מראה יחזקאל על התורה — בהר

וידבר כו' בהר סיני לאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'. והקשה ברש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני, עוד קשה הלשון אשר אני נותן לכם דהול"ל אל ארץ כנען, עוד קשה מ"ש רש"י שבת לה' כמ"ש בשבת בראשית, ונר"ל דאיתא בפרק חלק (סנהדרין צז:) ר' אליעזר אומר ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, ר' יהושע אומר אפילו אם אין עושין תשובה נגאלין שהקב"ה מעמיד להם מלך כהמן ויהיו חוזרין בתשובה, וקשה במאי פליגי, ונ"ל דלשיטתם אזלו דהנה לכאורה י"ל במקרא זה דאם בחקותי תלכו ואת משפטי תעשו כו' האיך שייך הליכה בחקים ועוד כמה דקדוקים.

ונ"ל עפי"מ דאיתא בגמ' שבת (פח.) בשעת מתן תורה כפה עליהם הר כגיגית, דקשה דא"כ עדיין יש פתחון פה לאוה"ע שאומרים כלום כפית עלינו ההר ותירוץ הגמ' (ע"ז ב:) דחוק, ונ"ל דהנה בכל מצוה צריך להיות מחשבה ומעשה והעיקר הוא המעשה לכבוש את היצה"ר לבלתי יעכבנו מלעשות הטוב ולסור מרע, אמנם המחשבה והרצון שוה בכל ישראל שהכל חפצים ליראה את ה' ותיכף אמרו נעשה ונשמע, רק על גוף המעשה ומסירת הנפש הוצרך לכפיית ההר שיקיימו מוצא שפתיהם, משא"כ אוה"ע שלא היה בהם רצון כלל אין הקב"ה נותן חכמה רק למי שיש בו חכמה כמ"ש בלב כל חכם כו' יהיב חכמתא כו' [זוה"ק ח"ב רכ"ג ע"ב יהיב חכמתא לחכימין] וזהו שאמר אם בחקותי תלכו פירוש אפילו החקים שאינכם יודעים טעם לדבר תלכו להמצא לידכם לקיימם בזריזות גדול ולא ברפיון ועצלתים, ואת מצותי תשמרו פי' לשון המתנה שתשמרו העת והעונה מתי יבא לידכם לקיימם, ואז ונתתי גשמיכם בעתם.

ובפסוק זה מבואר כל הד' דינים שאמרו חכז"ל (ר"ה טז.) בארבעה פרקים בשנה העולם נידון, ואמרו ועשיתם אותם כנגד ר"ה וכמ"ש בזוהר [ח"ג קי"ג ע"א] מעלה אני עליכם כאלו עשאוני, ונתתי גשמיכם היינו בחג על המים וכן כלם [פי' ונתנה ארץ יבולה היינו בפסח על התבואה, ועץ השדה יתן פריו היינו בעצרת על פירות האילן]. באופן שלא יהיה לכם שום ביטול ותקיימו כל המצות מתוך הרחבה, ולהיפך נאמר ואם בחקותי תמאסו לבלתי עשות שלא יהיה לכם תאוה וחשק רק תמאסו במצות וזה יגרום עצלות לבלתי עשות אזי אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם כו' שיהי' לכם ביטולים כמ"ש כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר פי' שהעושר לא יהא לקיבול שכר רק בעבור שיוכל לקיים המצות, וההיפך במבטל וכנ"ל.

והנה ידוע מ"ש בזה"ק פ' משפטים [ח"ב רע"מ ק"כ ע"א] דניסן דרועא ימינא תשרי דרועא שמאלא פי' כי חודש ניסן מדת יום גובר דהיינו מדת החסד כמ"ש להגיד בבוקר חסדך, ותשרי מדת לילה כמבואר במ"א [לעיל פרשת צו], ולפי"ז י"ל דר' אליעזר ור' יהושע (ר"ה יא.) לשיטתיה אזלו דר"א ס"ל בתשרי נברא העולם פי' במדה"ד שאם יזכו יתקיימו ואם לאו לא יכריחם לכך וכמו כן בגאולה

אחרונה דוקא אם עושים תשובה מעצמם נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אבל ר"י ס"ל דבניסן נברא העולם דהיינו במדת הרחמים שהקב"ה רצה בתקנתם אפילו אם לא יזכו הקב"ה יפתח להם שערי רחמים כמו כן בגאולה אחרונה יעמיד להם מלך כהמן ויכריחם לתשובה, וכמו כן עשה במתן תורה שכפה עליהם ההר כגיגית והכריחם לקבל עול מלכותו.

והנה יש חילוק בין קדושת שבת ליום טוב כמ"ש במ"א דיום טוב ישראל מקדשי ליה והיינו אתערותא דלתתא ושבת משמיא מקדשי ליה והיינו אתערותא דלעילא, וזה"ש וידבר ה' כו' בהר סיני שאז נבחנו שאינם זריזים לקבל עליהם עול מלכות שמים שלימה בלי סמך וסעד מדהוצרך לכפות עליהם ההר כגיגית, ולכן הזהירם כאן כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם פי' שלפי הנחה זו גם בנתינת הארץ לעת הגאולה לא תהיו ראוים בצדקתכם לכך רק ביד חזקה אמלוך עליכם לזכותכם בע"כ, ושבתה הארץ שבת לה' כמ"ש בשבת בראשית דהיינו אתערותא דלעילא שעכ"פ תתעצמו לקבל עליכם קדושת שבת שהוא אתערותא דלעילא דהיינו להיות כלי מוכן לקבל טהרת הקודש כשיערה עלינו רוח ממרום.

א"י כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה', נבאר בקיצור עפימ"ש לעיל [פ' ויקהל] מ"ש (שבת קיח:) אלו שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין, והיינו שגם ימות החול יהיה אצלם כמו שבת שיעשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי ואז לא יצטרכו לאתערותא דלתתא רק בשבת יהיה אתערותא דלעילא וע"כ נקרא שבת לה' דאין חילוק במה שהוא שבת רק מה שהקב"ה משפיע קדושה יתירה על ישראל ושבת כזה נקרא שבת שבתון, וזה"ש יכירו בניך וידעו כי מאתך הוא מנוחתם כו' ע"ש שהארכתי בפ' ויקהל ואז בודאי היו נגאלין שהיו פורקין מעליהם עול שיעבוד מלכיות, וזה"ש כי תבואו אל הארץ באיזה זכות תזכו ותבואו להארץ, אשר אני נותן לכם שלא יהיה מניעה מכם רק מה שאני שופע עליכם ואז ושבתה הארץ שבת לה' שהשבת יהיה רק במה שאני מנחיל לכם קדושה.